

Benko, Georges, B. (dir) (1988), *Les nouveaux aspects de la théorie sociale. De la géographie à la sociologie*, Caen, Paradigme, 276 pp. [150 FF]

El temps ens dirà si per bé o per mal, però la darrera tendència (moda?) en la pràctica de la geografia humana sembla construïda a partir de l'articulació selectiva de certs principis extrets de la geografia teòrica i de la quantitativa, de la geografia neomarxista y de la humanística, orientada cap a una certa «aprensió» envers els dogmatismes i exclusivismes heretats d'aquestes mateixes escoles. Aquesta contatació, pròpia d'un moment de «ressaca» epistemològica i de transició i divagació teòrica vers qui-sap-què, és la que respira l'obra dirigida per Georges B. Benko, que recull les actes del col·loqui que, amb el mateix títol que el llibre ara ressenyat, va tenir lloc al Centre Culturel Canadien de Paris els dies 3 i 4 de març de 1987 i que esdevingué una trobada entre europeus i nord-americans, anglòfons i francòfons, geògrafs i sociòlegs.

Malgrat que de forma una mica forçada, els capítols del llibre són agrupats en quatre grans apartats. En el primer, quatre textos semblen afitar els postulats epistemològics d'aquella nova pràctica de la geografia, i doncs, de la mateixa obra que ara ens ocupa; tanmateix, ja prèviament, a la introducció, Benko recorda el fort impacte que han tingut les noves tendències de la teoria de les ciències socials («estructuració», «deconstrucció», «accions comunicatives», etc.) damunt la geografia. Segons el curador de l'obra, cal una reafirmació de l'espai en la vida social: analitzar la coordinació de les activitats socials en el temps i en l'espai exigeix l'estudi dels trets concep-

tuals dels llocs en què es mouen els actors socials en el seu quefer quotidià, i una anàlisi d'aquest tipus implica també examinar la regionalització del lloc com a element que es projecta a través de l'espai-temps.

Avui, els sociòlegs reconeixen la importància del lloc i del temps i la seva influència decisiva, en l'evolució de les relacions socials i de les formacions de classes. Paral·lelament, els geògrafs veuen com els seus principis assoleixen una nova legitimitat dins les ciències socials, i donen un nou sentit als estudis de l'individu com a agent conscient d'un lloc específic (pp. XII-XIII).

Aquesta remarcable convergència d'idees i perspectives quant a la reafirmació de l'espai en la vida social (els lligams entre estructura espacial i relacions socials) és tractada, de bon començament, per Edward Soja, que estudia els possibles processos de «reestructuració» (ontològica, sòcio-polític-econòmica, i cultural-ideològica). Soja indaga la possibilitat de construir una geografia humana que participi d'una lògica cultural «post-moderna». Dereck Gregory, en el mateix context, afirma que aquesta nova geografia humana ha de ser sensible a les diferències i a les distàncies (la constitució espàcio-temporal de la societat és inseparable de la constitució espàcio-temporal de l'individu). A continuació, Paul Claval hi afegeix, a través d'un repàs històric de les aportacions dels tres paradigmes predominants al llarg dels anys setanta, que una geografia humana així haurà de contribuir necessàriament a una millor comprensió social. Finalment, Michael Dear intenta clarificar l'estructura i les bases intel·lectuals de la nova geografia humana, fonamentada en la teoria social contemporània.

La segona part del llibre reuneix diversos textos que, en focalitzar sobre certs conceptes corrents de la recerca socio-espacial actual, demostren que, malgrat la tendència a una geografia més unitària, persisteix una divergència en la manera com aquesta unitat s'ha de concretar. Així, Allen Scott presenta de manera prou clara la problemàtica de la reestructuració econòmica i social dins la societat capitalista, i teoritza sobre les relacions entre el pas del fordisme a les formes d'acumulació flexible i a la formació de nous espais industrials caracteritzats per la desintegració vertical. John Urry palesa com el corrent «realista» enfoca l'estudi de les localitats com a entitats socials: explicar les relacions socials locals comporta: 1) repensar les relacions bàsiques existents entre societat, espai i temps; 2) tractar espai i temps partint de tres nivells d'anàlisi —el dels esdeveniments, el de l'estructuració dels objectes socials, i el de les relacions dels objectes socials—, i 3) fer especial atenció a les diverses accepcions donades al terme i a l'escala local. L'article d'Edmond Prétecelle fa un extens repàs de l'ús del concepte de classe social en la sociologia urbana francesa i als efectes de la crisi econòmica, teòrico-política i científica sobre l'esmentat concepte. Georges Benko fa referència a l'impacte de les noves tecnologies damunt el procés d'urbanització, en la vida social urbana i sobre l'evolució de l'estructura espacial. Damaris Rose evidencia com la reestructuració econòmica mundial genera problemàtiques locals i, concretament, en les àrees centrals de les grans ciutats, amb canvis en la composició sexual de la força del treball i amb processos de gentrificació. Per fi, Michel Bassand, a partir d'un conjunt d'estudis, palesa els canvis en l'organització de l'es-

pai a Suïssa i com, gràcies a la universalització dels seus intercanvis socio-econòmics i socio-culturals, el país s'ha configurat en una metròpoli policèfala que reuneix el 80 % de la població total.

El següent bloc d'articles es refereix a l'organització espacial i considera els aspectes de producció, de planificació i de gestió. Oliver Soubeyran, du a terme una anàlisi una mica «críptica», però molt interessant: el «retorn al que és local», que topa de front amb un sistema de pensament que li és radicalment oposat (el model social), pot esdevenir un principi renovador, reorganitzador davant la crisi en la consciència planificadora pròpia dels anys vuitanta; el principi «col·laboratiu» pot ser un lligam òptim entre la teoria social i la planificació. Paul Wilkinson demostra que, mitjançant els principis de l'*action-recherche*, és possible obtenir resultats òptims en la planificació a escales locals o reduïdes, i ho exemplifica a nivell de microestats. Jacques Malézieux fa un repàs dels canvis socio-espacials i de modernització industrial en una àrea determinada.

El darrer grup d'articles fa referència a temes d'identitat i de representació espacial. Jacques Lévy relaciona les identitats socials i les identitats polítiques dels parisencs, i, en un to d'allò més postmodern, afirma que copsar la diversitat dels individus com a actors espacials (i doncs, les diverses espacialitats) ha de permetre obtenir una imatge de l'espai polític. Antoine Bailly i Vincenza Constantino presenten una lectura interioritzada de les pràctiques espacials a partir d'un estudi sobre les estructures i les significacions socials dels llocs tot comparant dos grups de textos literaris; de fet, la intenció dels autors és exposar una geografia humanística comprensible per a tothom i no només

per a entesos. Finalment, Robert Shields fa una reflexió sobre l'espacialització social, i critica les ciències socials que descarten els aspectes espacials de la realitat social; l'autor proposa com a exemple una interpretació de les representacions del nord en el mite cultural canadenc.

Ben encertadament, Benko reconeix que la nova geografia teòrica que ara ell s'encarrega de presentar (i que, no sense una certa prudència, anomena «postmoderna») està constituïda per un seguit d'interrogants (p. XVII); talment com aquesta nova geografia, el conjunt dels articles fan sovint la impressió d'un producte inacabat, de vegades no prou definit, que encara cal treballar més per tal d'oferir una visió global òptima. Malgrat que estem acostumats a la, molt sovint, impecable factura de les obres britàniques, els problemes d'edició i fins i tot de traducció que suporta l'obra (com pot ser el cas dels articles d'Edward Soja o de Michael Dear) sembla que contribueixin a aquest aparent desgavell.

Indubtablement, el llibre recorda, i fins i tot vol ser eco, d'obres col·lectives similars aparegudes en el món anglosaxó (com per exemple la de J. Wolch & M. Dear, *The power of geography: how territory shapes social life*, Boston, Unwin Hyman, 1989; o, sobretot, la de D. Gregory & J. Urry (eds.), *Social relations and spatial structures*, London, Macmillan, 1985); tot i que la forma, i potser en part el contingut, no assoleixen el nivell d'aquestes obres, en el cas que ens ocupa queda compensat per l'ampli i interessant espectre que representen els seus autors.

A excepció, potser, de la singular contribució d'Oliver Soubeyran, el cert és que la resta d'articles, considerats aïlladament, no aporten massa innovacions

respecte de textos precedents: si en autors francòfons es tracta sovint d'una revisió de temes i d'aspectes anteriorment endegats, en el cas dels anglòfons (Soja, Gregory, Dear, Scott, Urry), adesiara els respectius capítols vénen a ser quasi traduccions o *abstracts*, que recorden força fidelment altres escrits dels mateixos autors (cosa que, de fet, permet una lectura en una llengua no anglesa de les idees clau d'aquests capdavanters de la geografia més recent).

Tanmateix, malgrat el ventall d'autors i d'idees, de procedències i de rerafons professionals i, sobretot, malgrat l'esmentada manca de concreció, motivada per les múltiples lectures que encara es fan de l'evolució actual dels coneixements i de les pràctiques en geografia humana, l'obra en conjunt pot considerar-se força reeixida, pel fet de marcar una fita en el procés de configuració d'una nova teorització de la geografia humana.

Abel Albet

Departament de Geografia,
Universitat Autònoma de Barcelona

Melcón, Julia (1989), *La enseñanza de la geografía y el profesorado de las escuelas normales (1882-1915)*, Barcelona, Universitat de Barcelona-CSIC, 124 pp.

Desde hace tres lustros, aproximadamente, el equipo de trabajo articulado en torno al profesor Horacio Capel viene estudiando la evolución del pensamiento geográfico desde la «revolución científica» del siglo XVII hasta nuestros días (véase un extenso «informe» de su labor en *Geo-Crítica*, número 84). Más específicamente, dentro de este ambicioso pro-